

VISSZAEMLEKEZÉSEK

ZALKA ANDRÁS

TELJES CSEENDBEN

Kapcsolat Moszkva és a Kárpátok között

A N. Je. Zsukovszkij Katonai Repülőmérnöki Akadémia — egyetem — 5. évfolyamának elvégzése után kihelyeztek a frontra gyakorlatra, hogy megismerjük az ezredmérnök gyakorlati ténykedését. Tulajdonképpen hasonló beosztásba kerülhettünk az oklevél megszerzése után.

Amikor egyhónapi gyakorlat után visszakerültem a frontról, folytattam a diplomamunkám — kisméretű szállító repülőgépet terveztem.

Éppen, hogy befejeztem tervezési munkámat, beadtam a disszertációt és az államvizsgán megvédtem a tervemet, amikor behívtak a minisztériumba. Magas termetű, ezredesi rendfokozatú férfit találtam a számomra megjelölt szobában. Jelentkeztem az előírásos módon, ő mosolyogva hozzám lépett, kezét nyújtott és bemutatkozott:

— Kudrávcev Nyikoláj Antonovics — mondta, és mintha már régi ismerősök lettünk volna, megkérdezte: — Hogy sikerült a diplomavédése?

— Hát a felesége, Vera Vasziljevna hol tart? — Aztán rövid beszélgetés után feltette a kérdést:

— Andrej Mihájlovics — kezdte és továbbra is mosolygós maradt az arc kifejezése, mintha a legártatlanabb témáról akarna beszélni, bár sejtettem berendelésem célját. Kissé gondolkozott, aztán megismételte:

— Andrej Mihájlovics, volna-e kedve, habár ez, amiről szólni kívánok, nem is kedv kérdése... Volna-e kedve vállalkozni, kirepülni Magyarország területére és részt venni a felszabadítási harcokban? Aztán hozzátette: megjegyzem ez nagyon veszélyes feladat. A magyar fasisztákon kívül, most ott vannak a németek is...

— Természetesen — válaszoltam, különösebb meggondolás nélkül. Hiszen folyt a véres, pusztító háború — igaz ebben az időben már kedvezőbb feltételek között. A fasiszta német hadsereg folyamatosan vonult vissza az elfoglalt területekről — „rugalmasan” elszakadtak az ellenségtől, ahogyan ők megfogalmazták — ám a vad is akkor a legveszélyesebb, ha halálos sebet kap, így hát a veszély a győzelmes visszafoglalási harcokban még növekedhet is.

Arról van szó — folytatta kedélyesen Nyikoláj Antonovics — mint bizonyára tudja, mi csapatokat, kisebb egységeket küldünk az ellenség által megszállt területekre, ahol a helyi lakosság az ellenség megjelenésétől kezdve, hősiessen küzd hazája felszabadításáért.

Magá képzett tiszt — igaz, hogy más katonai szakmában —, kap maga mellé nem nagy létszámú csapatot, amelyet a leszállás helyszínén egészítenek ki nagy tapasztalatú, már a területen hosszabb idő óta harcoló katonákkal, tisztekkel. Ahogy a mi csapataink szorítják visszafelé az ellenséget, amilyen mértékben szabadítjuk fel hazánk területét és a leigázott szomszéd országok népeit, maguknak úgy kell az ellenség háta mögött vonulniuk és azt a feladatot elvégezni, amit mi rendszeresen küldünk rádión.

Nyikoláj Antonovics szobájának egyik falán függönnyel takart térkép volt. Odahívott és magyarázni kezdett.

— Látja, jelenleg itt vagyunk — mutatott ceruzájával a térképre, de holnap és holnapután bizonyára még előbbre megyünk. A zászlócskák a térképen az Északkeleti Kárpátok felé néztek.

Terveink szerint a maga csapata, Andrej Mihajlovics, ezen a szakaszon kezdené meg tevékenységét — mutatott a térképre. Itt már megfelelő bázisaink vannak, de emellett a maga csapata különlegesen kiválasztott emberekből áll össze.

Elképzelésünk szerint — ha a szovjet hadsereg nem halad túlságosan gyorsan előre — az első napokban, hetekben itt lehetne mozgási térségük — rajzolta körbe a térképen ceruzájával a terepet. Ez még kárpát-ukrán — a maguk régi osztrák—magyar elnevezése szerint „ruszinok”, vagy kisoroszkok lakta — terület. Tehát csapatában lesznek ottani, helyi származású emberek is. Aztán a kialakuló helyzettől függően mennek nyugatra, vagy délre — mutatta a térképen a Kárpátoktól délre eső magyarlakta területeket —, vagy nyugatra, a jelenleg még a fasiszta Tiso kormányozta szlovákiai Tátrák felé. Ezért is alakulatában, a kárpátaljai ukránokon kívül, magyarok és szlovákok is lesznek. Így rendelkezni fog minden olyan nemzetiségű harcossal, amely népcsoportok tevékenységük területét lakják.

Maga, mint gyakorlott internacionalista — úgy tudom a spanyol polgárháborúban, a Nemzetközi Brigádokban harcolt — biztosan fog tudni bánni a többnemzetiségű csapatával.

Nyikoláj Antonovics ezután rátért a technikai részletek ismertetésére és a kapcsolattartás elmagyarázására.

— Ezt ugyan nem magának kell végezni — ott van a technikai személyzet, rádiósok, rejtjelezők —, de minden eshetőségre számítva a parancsnoknak is el kell tudnia látni a legalapvetőbb feladatokat.

A következő napokban ugyanabban az időben látogattam meg Nyikoláj Antonovicsot és más munkatársaival folytattuk a teendők megbeszélését, begyakorlását.

Amikor a felkészüléssel készen voltunk, következett a csoport átvétele. Nyikoláj Antonovics bemutatta egyik munkatársát, Pável Viktorovics Nyeszterovot.

— Ő fogja magát elkísérni és bármire szüksége lesz, mindent biztosít a munka jó elvégzéséhez. Sok sikert és jó egészséget kívánok a feladatok végzéséhez.

Kezet nyújtott és mi Pável Viktorovicsal elhagytuk a helyiséget.

A helyi érdekű villamosvasúttal utaztunk Pihorka állomásig. A vonat kb. 40 perc, a hétvégi pihenőházak telepéig még 15 perc gyalogút volt. Egyedül álló pihenőházhoz érkeztünk. Az öreg, égbenyúló törzsű fenyőfák majdnem összefüggő koronát képeztek és körbefogták az épületet.

Mikor megérkeztünk, az udvarban, az erdő szélén különböző nemzetek egyenruháját viselő katonák álldóáltak. Voltak köztük, akik magyar hadsereg tiszti, vagy legénységi ruháját hordták, voltak akik a csehszlovák hadsereg tiszthelyettesi és legénységi ruháját.

Pável Viktorovicsot már ismerték.

Köszöntésük után Pável Viktorovics pihenj-t vezényelt és röviden kezdte:

— Bemutatom önöknek Andrej Mihajlovics főhadnagyot, aki mától kezdve a parancsnokuk. Holnap megkezdjük a kiképzést.

Valamennyien elmosolyodtak. Várták már, mikor kezdődik a kiképzés, különösen a magyarok, akik eddig fogolytáborban voltak; még az antifasiszta iskolán, ahova néhányan bejutottak, sem érezték magukat szabad embereknél. De a harci kiképzés és a csapatba beosztás más körülményeket jelentett.

A magyar részleg parancsnoka Ékes István hadnagy, a csehszlovákoké Michal Králka volt. Odajöttek hozzánk és bemutatkoztunk egymásnak. Aztán a csapat többi tagjával is megismerkedtem, egyenként beszélgettem el velük.

A lassúság ellenére jól haladtunk, a napi tervet mindig végrehajtottuk. A fiúk rendkívüli módon igyekeztek. A kiképzés mellett maradt idő tornára, sportolásra, mivel a frontszolgálat, aztán különösen a fogság, ahonnan ezeket a harcra vállalkozókat kiválasztották — igaz önkéntes jelentkezés alapján — eléggé legyengítette őket.

A szláv részleg tagjai, a szlovákok és ukránok, a megalakulóban levő csehszlovák hadsereg katonái az Ural környékén, Buzulukban készültek a harcokra, hazájuk felszabadítására. Onnan önkéntes jelentkezés alapján kerültek hozzánk, az ejtőernyős bevetésre készülő alakulatba.

A magyar részleg a hadifoglyok közül, szintén önkéntesként, a krasznohorszki antifasiszta iskolából érkezett.

A közös kiképzés hamarosan összekovácsolta a két csoportot. Esténként, a pihenő idején és vacsora után, az erdőből száraz fát gyűjtöttünk és tábortűz mellett énekelgettünk. Hol a szlovák—ukrán, hol a magyar részleg zendített rá egy-egy dalra.

A parancsnokok után sorban megismerkedtem a csoportok többi tagjaival is. Először Králka rendelte hozzám beosztottjait. Mindegyikről mondott valami jellemzőt, életrajzának néhány adatát, a már frontot jártakról néhány szóval többet.

Figyeltem a bemutatottakat, fellépésüket, magatartásukat. Egy-egy kérdést tettem fel és gondolkodtam, milyen feladatokra lennének alkalmasak?

Feltűnt Háber Viktor nyugodt, meggondolt válasza, csendes szerénységet sugárzó tekintete. Jól beszélt magyarul, szlovákul, mondhatnám anyanyelvi szinten, elég jól tudott cseh nyelven és valamelyest németül, mint a Szlovákiában nevelkedett fiatalok egy része abban az időben. Kettő, három, néha négy nyelven is megtanultak gyermekkorukban játszópajtásaik között. Ha valakinek a sorsa úgy hozta és középiskolába is bekerült, megerősíthette, elmélyíthette nyelvi tudását. Viktor 30 év körüli, magas szőke férfi volt. Cina Feri különös vonalommal viseltetett iránta, mivel Viktor részt vett a 402. munkaszolgálatos század felszabadítási akcióiban. Cina Feri, mint ismert, erdélyi, börtönből szabadult kommunista volt abba a századba beosztva.

Felderítő osztagunk parancsnoka Háber Viktor lett; sajnos hősi halált halt a németekkel vívott súlyos harcok közben, Lendák falu közelében.

A csehszlovák csoportban a másik, aki első látásra megragadta a figyelmemet, Szepessy József volt. Zömök természetéből sugárzott az erő és tekintete elárulta jószándékát. Beregszászi magyar munkáscsalád sarja, később sok hősiesség, veszélyes harcban vett részt, saját kérésére, bár egyidejűleg kitűnően látta el a csapat szakácsi teendőit is. A háború után hosszú évtizedeken át tartó barátság fűzött hozzá.

Sorolta és röviden ismertette aztán Králka a részlege többi tagjait.

— Iván Mihajlovics Legar kárpátaljai, érhetően beszél magyarul — mondta Králka —, a csehszlovák ifjúkommunisták szövetségének volt tagja. Kitűnt fegyelmezett magatartásával, mindig gondos külsejével, tettekrevalóságával. Bármilyen feladattal bízott meg — még a különlegesen veszélyes volt is — készséggel vállalkozott és kiválóan teljesítette.

Suhajda Imrich már több bevetésben vett részt, amiről a zubbonyán függő kitüntetései beszéltek. Erős, kisportolt testalkata a gyakorlatokon mindenkit bámulatba ejtett. Ő csak szlovácul és csehül beszélt, de természetesen értett oroszul, mint a szláv származásúak többsége. Kitűnt a szabályok, utasítások pontos, lelkiismeretes betartásával.

Petriga Péter és Bobrják Jan következett.

— Ők is kárpátaljaiak — mondta Králka. Látható volt, hogy az „idősebb” korosztályból kerültek ki, szívesen vállalkoztak a harcokra. Az első napokban, hetekben az ejtőernyős leereszkedés, „bevetés” után nagy segítséget nyújtottak helyi ismereteikkel, baráti kapcsolataikkal, de nem bírták az erős megterhelést. a hegyi meneteléseket, később engedéllyel lemaradtak, a helyi lakosság közötti feladatok végzésére.

Plasztunyák Andrej ugyancsak kárpátaljai volt, ő is beszélt magyarul. A terhelő hegyi menetelések során testes alkata miatt sokat szenvedett, alig bírta, de nem engedte el magát, becsülettel végigküzdötte velünk az egész időszakot.

Unofrej Iván volt köztünk a legidősebb. Sovány, sötét, napbarnított bőrű, kissé kopaszodó ember volt. Keveset beszélt magyarul. Emberszerető, bajtársait tisztelő embernek ismertük meg, szerényen, hallgatagon viselkedett.

Mócza Iván ukránul, ruszinul és cseh nyelven beszélt. Sapkája alól előbújt szőke, göndör haja, mindig mosolygott, ha beszéltem hozzá. A veszélyes feladatokra is vidáman ment és jókedvvel mesélt a feladat végrehajtásáról, kissé eltúlzottan, kiszínezte, dramatizálva a részleteket.

Petrov Iván jó harcos hírében állott — ezt bizonyította is később, a feladatok végrehajtásában. Nem sokat beszélt, de pontosan cselekedett.

Lenesinák Iván alacsony, minden iránt buzgón érdeklődött, állandóan volt valami mondanivalója. Feladatunk végrehajtásának félidején megbetegedett és lemaradt.

Pitel Michal volt a csoport legfiatalabb tagja. Homonna környékéről származott, helyi ismereteivel, kapcsolataival ő is sokat segített az első napokban, a menet megkezdésekor. Ukránul, szlovákul, cseh nyelven, és mint a többiek a csoportban, ő is beszélt oroszul. Önfeláldozó, jó harcos volt. A feladatok befejezése előtt külön küldetéssel eltávozott tőlünk.

Aztán Ékes István mutatta be a magyar csoport tagjait.

Ács István volt az első, aki odajött. Nehézkes léptekkel járt, nyugodt, egyenletes paraszti járása a falusi-tanyasi utakon mozgó ember jellegzetes lépéseit idézte. Vigyázzba vágta magát, de leintettem:

— A katonás magatartás dicséretes — mondtam —, most azonban csak barátságosan elbeszélgetünk.

Céltudatosan végigharcolta velünk az egész időszakot, bár lábán a régebbi fagyás kiújult és rendszeres kezelés hiányában csak átmeneti segítséget nyújthattunk számára. A háború után lehetősége nyílt a teljes gyógyulásra és a felszabadult Magyarországon pótolta a szegényparaszti élet miatt elmulasztott iskolákat. Katonatisztként szolgált és később nyugdíjasan töltötte hátra levő életét.

Sok harci bevetésben vett részt, mindig szóltanul, pontosan teljesítette feladatát. Mivel csak magyarul beszélt, ha lehetett, Cina Ferivel és Szepessy Jóskával együtt közösen küldtük a feladatokra, vagy a szlovák—ukrán csoport magyarul is beszélő bajtársaival.

Csorba Lajos következett, ő is a csendes, mosolygós emberek közé tartozott, túlzott szerénysége kiemelte bajtársai közül. A felszabadulás után előbb funkciót vállalt, aztán szerény tisztviselőként élt.

Harsányi János érdeklődő természetű volt, meg akarta érteni a körülötte történő eseményeket. Jószándéka és tettekéssége már az első napokban megmutakozott.

A későbbi években a Magyar Néphadsereg egyik vezető hadtörténésze lett.

Cina Ferenc erdélyi kommunista már megjárta a román és magyar börtönöket és a munkaszolgálat megaláztatásait. Állandóan tovább akarta képezni magát. Sikertült is neki sokat tanulni; végül is ipari vállalat vezetője lett Bukarestben, ahol nyugdíjas éveit is töltötte.

Sallai Elemér magas, sportos termetével, a bokszolókéra jellemző tompa orrával tűnt ki és fiatal kora ellenére ősz haja mutatta a munkaszolgálatos százdában elszenvedett borzalmakat. A megpróbáltatásokat, szörnyűségeket a „Mozgó Vesztőhely” című könyvében írta meg.

Különböző katonai funkciókat töltött be, a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia tanszékvezető tanári beosztásából ment nyugdíjba.

Solymosi József katonás magatartása később is megmutakozott, fegyveres testületnél szolgált, vezérőrnagyi, magas beosztásból ment nyugdíjba.

Palásthy László Solymosival együtt szolgált, ezredesként vonult nyugállományba.

Nagy István és Egyed András ugyancsak a fegyveres testületeknél szolgáltak nyugdíjazásukig.

Már a kiképzés befejezésénél tartottunk, amikor megkeresett engem Vass Zoltán és Fazekas Mária. A párt megbízásából jöttek, azzal a kéréssel, hogy engedjem át a magyar csoportot, más feladatok elvégzésére kívánják őket felhasználni.

Mosolyogva válaszoltam:

— Nem hozzám kell fordulniuk, én nem rendelkezem ilyen hatáskörrel. Főnökeimhez, parancsnokaimhoz kell kérésüket intézniük.

Ők válaszként visszamosolyogtak.

— Ezt az utat már megjártuk, mondták nevetve, ott azt a választ kaptuk, hogy most már csak magától függ, elengedi-e őket, vagy sem.

Végül is Ács István és Cina Feri kivételével a magyar csoport egyelőre más feladattal visszamaradt — legnagyobb bánatukra. Így a szlovák—ukrán csoportban levő Szepessy Józseffel együtt három magyar fiú jött velem.

A kiképzés befejeződött. Még egy gyakorló ejtőernyős ugrás maradt hátra a kirepülés előtt az „élesben” végrehajtandó ugrás biztonságosabbá tételéhez, mint ahogyan a golyák is próbarepüléseket végeznek fiókaikkal a nagy út előtt. Erre csak azért volt szükség, hogy az addig ejtőernyővel soha nem ugrottak is személyes élményeket szerezzenek és meggyőződjenek az ugrás „veszélytelenségéről”. (A repülőgépen az ejtőernyő úgy volt felszerelve, hogy ugrásnál, zárjához kötött zsinór elszakadásakor, automatikusan, két-három másodperc elteltével kinyílt a levegőben.!)

1944. július 20-án Moszkva belvárosának közepén, valahol a Kirov utca közelében, a harcba indulók megkapták az ugráshoz a „saját” ejtőernyőjüket, amit két nappal előbb kipróbáltunk. Mindenki kapott egy rend új ruhát, egy kis hátizsákot. Ebben a „kis” hátizsákban sok minden elfért, amire egy partizánnak szüksége lehetett: borotvakészülék, szappan, törülköző, fogkefe, váltó fehérenemű és más használati tárgy. Mindez olyan ügyesen volt elhelyezve, hogy komoly „tanfolyam” nélkül még a felét sem lehetett visszarakni.

Kiosztották a kézfegyvereket is: a ZB golyószórót, a PPS pisztolyt. Mindenki felírta a számát, nehogy összezsérelődjenek.

Ugyanazon belvárosi épület udvarán gyülekeztünk a következő napon is korán reggel. Konzerveket osztottak még ki, hogy az első napokban ne legyen gondunk az élemezésre, amíg a lakossággal fel tudjuk venni a kapcsolatot.

Feleségem, Vera Vasziljevna és apósom, Vaszilij Afanaszijevice kísérték el. Ott álltak, szomorúan nézegették készülődéseinket. Nagy út előtt álltunk, tudtuk valamennyien. Ha valaki a frontra ment, érezte maga körül, maga mellett, mögött „sajátjainak” nagy tömegét, a biztonságos ellátást, sebesülés esetén a fronton is, aztán a háterszágban a gondos orvosi kezelést. Lehetősége volt a rokonsággal a rendszeres levelezésre.

Mi viszont az ellenség „háta” mögött leszünk, ha a helyi lakosság, a nép támogat is, csak titokban teheti, mert a partizánok támogatása halálos veszedelmet jelentett. Ezt a fasiszta hadsereg, a megszálló parancsnokság felhívásokban tette közhírré.

Csoportom tagjai, mikor megkapták az ellátmányt, különösen azok, akik már megjárták a frontot, egy zsákba gyűjtötték a konzervejeik nagy részét. Példájukat követték a többiek és a zsákot odaadták apósomnak.

— Jó lesz ez maguknak, nekünk meg elég, amit ott szerzünk.

Mikor megláttam, mit csinálnak, vissza akartam adni, de a frontot megjárt harcosok, Králka, Szepessy, meg még néhányan lehurrogtak.

— Hiszen itt alig kapnak valamit a jegyre, mi meg szerzünk ott magunknak, amennyi kell!

1944. július 22-én a reggeli órákban csoportunk már a repülőtéren válogatta holmiját a csomagördő autóból. Megebédeltünk a repülőtéren és késő délután,

felszerelésünkkel megterhelve, kimentünk a már készenlétben álló repülőgéphez és sorban felszálltunk a terepszínűre festett nagy gépbe.

Két fiatal lány is feljött velünk, akiket a központban már előzőleg megismertem. A lányok hátán a szokásos, mindenkinél levő hátizsákon kívül még egy-egy ládaszerű csomag is volt. A rádió és az elemtelep, hogy bárhol működtethessük.

Zsána és Sura alig töltötték be a huszadik évüket, majdnem egyforma magasak, középtermetűek voltak. Sura világos szőke, Zsána kissé sötétebb hajú, de mindkettő szép, mint általában az egészséges fiatalok.

Egy repülőtiszt állt a gép ajtajában, sorban engedte be a felszállókat és mutatta a helyet, ahová le lehetett ülni a repülőgép hosszában elhelyezett padokra. Így széles sáv maradt a repülőgép belsejében a személyzet mozgásának biztosítására.

Cina Feri a katonai zsákján és fegyverzetén kívül még egy csomagot cipelt.

— Hát abban mi van? — kérdezte az ajtóban segítkező tiszt a szokatlan formájú zsákra mutatva.

— A könyveim — felelte Feri.

— Hát azok most itt maradnak, a front mögött nem hurcolhatja, elég lesz a feltétlen szükséges teher, erről maga is hamar meg fog győződni. Megőrizzük, és ha majd visszatér, Moszkvába megkapja. Már vette is el Feri kezéből a szeretett csomagot és átadta a földön várakozó szerelőnek.

Felzúgtak a motorok, fülsiketítő zajt csapva megindult a gép, gurult, aztán rákapcsolt a pilóta és nagy sebességgel futott a felszállópályán. Látszott, hogy mindenki felsőhajtott, mikor érezték a földtől elszakadást, a nyugodtabb, egyenletes emelkedést.

Közeledett a front vonala. A repülő magasabbra emelkedett, hogy kikerüljön a léghárító tüzérség hatótávolságából. Hirtelen aztán süllyedt a gép, látszott a tapasztalatlan „utasokon”, hogy megrémültek, de az újból egyenletessé vált emelkedés megnyugtatta őket. Ez többször is megismétlődött, csökkenő megdöbbenés kíséretében.

A frontvonal felett, sárgás, tűzpiros csíkok repültek alattunk — a léghárítás lövedékei. Az arcvonal mögött bizonyos távolságra a repülőgép kissé leereszkedett. Sötét éjszaka volt, alig lehetett látni valamit. Néhány perc múlva a hegy-csúcsok közötti fennsíkon láthatóvá vált a megbeszélrt, csillag alakú táborház — az ejtőernyős leszállás helyének jelzése.

A kiugrás nem kezdődött el. Később kaptunk tájékoztatást, hogy az időjárási viszonyok veszélyeztetik az ugrást, ezért vissza kellett fordulni.

Újból emelkedett a gép és még egyszer átrepült a frontvonalon.

Rovno repülőterén ismét elkezdődött az idegfeszültségben töltendő várakozási idő. Mindenki túl szeretett volna lenni az első szakaszon, az ejtőernyős leereszkedés végrehajtásán.

Kétnapi várakozás után, a késő esti órákban megismételtük az előző napi beszállási procedúrát. Ekkor a repülésben „tapasztalt” ejtőernyősök már nyugodtabban ültek a padon. Nem lehetett látni a két nappal korábbi feszült várakozást, hogy lesz, mint lesz? Igaz, még hátra volt a leereszkedés, ami sok ismeretlenlnt tartogatott.

A frontvonal átrepülésekor, mint előző alkalommal, szálltak felénk a lövedékek, de magasabban repültünk és hamarosan magunk mögött hagytuk a föld e háborgó szakaszát és újra megláttuk a csillag alakban égő „táborház” villogását, ahol vártak bennünket.

A tiszt kinyitotta a repülőgép ajtaját. Elsőnek magam indultam a nyitott ajtóhoz. A tiszt kezét nyújtott és mormolt valamit fejével bólogatott, bátorításként, majd elhagytam a gépet. Utánam sorban, a megegyezés szerint, a többiek ugrottak.

Már ismertem az ejtőernyő kinyílásakor az erős rántást, aztán a nyugodt

ereszkedést. A levegőben lassan szálltam, eltávolodva az utánam ugróktól, bár a sötétség miatt alig lehetett látni valamit.

Csendes, nyugodt volt az éjszaka, de a kis szellő, a légmozgás vitt magával, sodort és láttam, hogy távolodom a tábortűztől. Alig tudtam gondolataimat összeszedni. Hiába kíséreltem meg az ejtőernyő köteleit huzigálni, hogy valamelyest kormányozzam magam. Egy hatalmas lombos fára ereszkedtem. Tudtam mi a teendőm, ha erdőre ereszkedünk, aszerint cselekedtem. Mintha hallottam volna az oktató figyelmeztető szavait: „lábakat összeszorítani, arcot eltakarni”...

Szerencsém volt, az óriási fa lombjai felfogták az ernyőt és viszonylag simán értem a lombokba, a fa törzséhez közel meg tudtam kapaszkodni. Csak később vettem észre, hogy a nyakamba akasztott gépfegyver leszakadt rólam és a fán magasban fennakadt. Lassanként, az ágakba fogódzva, a fa törzséhez közeledtem és megkapaszkodtam. Kiszabadítottam magam az ejtőernyő kötéséből és a vastag ágakon lefelé kúsztam. Mind lejjebb ereszkedve már nem volt több ág, csak a hosszú, vastagodó törzs maradt az utolsó, legalsó ág alatt. Átöleltem a törzset és csúsztam lefelé. A mókus jutott eszembe, milyen könnyedén fut lefelé a fa törzsén, vagy a villanyszerelő kapaszkodó kampóival biztonságosan mászik a villanypóznán...

A fa törzse lefelé vastagodott, már nem is tudtam átölelni és lezuhantam a földre.

A sötétség és az izgalom miatt csak ekkor éreztem, hogy egy lejtőn álló fáról ereszkedtem le. A fa alatti puha talajon gurultam egy keveset, aztán ülve gondolkodtam és szénéztem magam körül. A sötétben is ki lehetett venni, hogy hatalmas fák voltak minden oldalon. Hold nem világított, a sűrű lombok eltakarták a messzi csillagok pislákoló fényeit. Igaz, az átélt izgalom, a koromsötétség és bódultság hatására akkor még nem is tudtam volna tájékozódni.

A földetérés megnyugtató tudata aztán megindította gondolkodásomat. A földön voltam, az ejtőernyőm pedig a fa tetején fennakadva, legalább 25—30 m magasban. Az első teendőm az ejtőernyő összegombolyítása és elrejtése lett volna, de erről le kellett mondanom.

A bajtársaim megkeresése volt a következő feladatomban. Elővettem elemlámpámat és leadtam a megbeszélte jeleket előre-hátra, jobbra-balra. Aztán „kakukk-kakukk” — kiáltottam volna, de alig jött ki hang a torkomon.

Vártam egy ideig, megismételtem a jeleket és vizonzást láttam. Újra elemlámpa-jeleket adtam le, ismét válaszjel jött. Egymáshoz közeledve Háber Viktorral borultunk egymás nyakába.

Folytattuk a többiek keresését és kiderült, hogy néhányan már együtt vannak és hasonlóan keresik társainkat.

Később Cina a maga földetérését így mesélte el: „Amikor a fák között megláttam a tűz körül ülő német ruhájú katonákat, a vér megfagyott az ereimben. Hasra feküdtem és figyelni kezdtem. Eszembe jutottak az oktatónk szavai: a fasiszta németek is tüzeket csinálnak, hogy azokkal magukhoz csalják a partizánokat.

A tűz körül álló német katonaruhás emberek halkán beszélgettek egymással. Szívem nagyokat lüktetett és tanácstalanul álltam, hogy most mit csináljak? Legszívesebben egy sorozatot adtam volna rájuk, hogy megsemmisüljenek. Tovább figyeltem, de hiába, nem bírtam megállapítani milyen nyelven beszélnek. Vártam még egy darabig, hátha jön valaki a társaim közül. Még közelebb kúsztam, hogy megközelítsem a német ruhás embereket, akiről egy pillanatra sem vettem le a tekintetemet. Néhány perc múlva megláttam Móczát, egyik partizán bajtársamat, akit távolról megismertem a cseh katonasapkája alól kilógó göndör hajáról. Ő egyenesen a tűz irányába ment. A német ruhás katonák, amikor meglátták Móczát, megölelték és össze-vissza csókolták. Akkor én is levettem görcsösen feszülő ujjamat a ravaszról és megkönnyebbülve engedtem ki a tüdőmből a levegőt. Puskámat nyakamba vettem és boldogan siettem a tűz felé.

Mócza oroszul bemutatott a német ruhás katonáknak, mint harcostársát, akivel együtt dobták le ejtőernyőn."

Nem sokat időztünk, indultunk társaink megkeresésére, mielőtt teljesen megvirradt volna. Már Moszkvában megegyeztünk abban, hogy az erdőben nem szabad kiabálni, hanem kakukkot utánzó hangot adunk le jelzésül. Nemsokára egyik társunk rekedt kakukkolással válaszolt. A hang irányába menve megtaláltuk Bobrját, meg mellette Plasztunyákat, akik egymásra találtak és ott vártak a többiekre. Bobrják nyöszörgött, mert megütötte a lábát esés közben: Plasztunyák pedig automata fegyverének fából készült részét törte szét esésnél. Felkaptuk Bobrját és a tűzhöz cipeltük. Aztán lassanként megtaláltuk a többi társainkat is, az öreg Unofrej és a fiatal rádióslány, Sura kivételével.

Most már többen indultunk a még hiányzó társak megkeresésére. Már kivirradt, mire megtaláltuk Králka bajtársunkat, aki ernyőjével fennakadt egy hatalmas fa tetején, és az ágakról lógott nagy magasságban. Ejtőernyőkből egy hálóformát készítettünk és abba ugrasztottuk.

Egy sűrű parcellában megtaláltuk Unofrej bajtársunk holttestét. Ernyője szétéptve, fején nagy ütés nyoma, a vér befolyt a ruhájába.

Végre Surát is megtaláltuk, akinek esés közben megsérült a hátgerince és eszméletlenül feküdt a pázsiton.

Gyorsan összeszedtük a fennakadt ernyőket, hogy az előírás szerint elrejtjük azokat.

Azután hozzáálltunk első halottunk eltemetéséhez. Egy részünk sírt ásott, mások zöld ágakat gyűjtöttek, amelyeket elhelyeztek a sír alján. A halottat saját ernyőjébe tekertük be és elhelyeztük a sírgödörben.

Én fejfát készítettem egy fahasábból és a szlovák fiúk segítségével ráírtuk: „Itt nyugszik Unofrej Iván, aki hősi halált halt a hazája és népe felszabadításáért folyó harcban.” Zsana rádióslány virágot szedett.

A temetésen az éppen megérkezett partizánokon kívül a tűz körül ülők is részt vettek.

Estére a közelben levő partizánalakulat táborába mentünk. A tábor parancsnoka — Jefim Prohorovics, ahogy bemutatkozott — elmondta, hogy egy másik alakulat várakozó helyére kellett volna érkeznünk, mert ők Szaburov csapatához tartoznak és szintén vártak egy csoportot. Ahová bennünket szándékoztak ledobni, ettől a helytől kb. 10 km-rel odébb van, de nincs nagy baj, már küldtek is értesítést a mi csapatunknak, mondta vidáman.

Még elgondolni is rossz volt, mi lett volna, ha olyan helyen ereszkedünk le, ahol fasiszta németek várnak a mieink helyett — ahogyan erről az oktatók beszéltek a kiképzés idején. Arra is kitanítva, mi a teendő ilyen helyzetben, mert a partizán nem adja életét olcsón . . .

Közben Zsana Csajkinova két fiú segítségével már dobta is fel egy magas fára az antenna huzalát és kísérletet tett az első rövid távirat elküldésére.

Fél óra sem telt bele, örömmel jött jelenteni, hogy sikerült kapcsolatot teremtenie. A Központban örömmel vették a jó hírt: megérkeztünk a megjelölt körzetbe, 253543 fogadott, indulunk tovább a megadott útvonalon, holnap a megadott időben jelentkezünk.

Ebben az időben a Kárpátokban már több partizánalakulatunk tevékenykedett egymás mellett. A hegyekben nagy területek voltak a partizánok kezén. Itt tevékenykedett már Kovpak hadosztálynyi csapata és több más kisebb-nagyobb partizánegység.

A legtöbb csapatnak az volt a feladata, hogy nyugtalanítsa az ellenséget, akadályozza mozgásában. Ilyenek voltak a nagyobb létszámú, olykor több ezres alakulatok, mint a Kovpak-, Fjodorov és Naumov-csapat. Ezen kívül feladatuk volt még a lakosság bátorítása, lelkesítése: jön a felszabadulás . . . itt vagyunk, tartassatok ki, jön a felszabadulás . . .

A mienkhez hasonló kisebb alakulatok feladata szűkebb területre korlátozó-

dott: a lakossággal való kapcsolat révén a fasiszta alakulatok megfigyelése; erőnkhoz mérten, hasonlóan a nagyobb alakulatokéhoz, ahol lehetséges volt, károkat okoztunk, vonatok, hidak robbantásával, kisebb helyőrségek felszámolásával zavartuk az ellenséget.

Másnap megérkezett a mi egységünk parancsnokának a helyettese, Jevgenyij Jurijejics. Megköszöntük Jefim Prohorovicsnak a vendéglátást és felszedelőzködtünk, felmentünk abba a táborba, ahol ezidőben N. P. Surkov (Prokopjuk) ezredes csapatai helyezkedtek el. Nekik kellett volna várni bennünket, ők vártak is, csak jó néhány kilométerrel távolabb.

Az ejtőernyős leszállásunk helyétől 10—12 km-re volt a tábor. Megindultunk az enyhén emelkedő hegyoldalon. Hárs, cser, juhar, kőris, nyír erdők mellett mentünk el. Aztán magasabbra tölgyesek kísérték útonkon, bükkösök alkották az erdőt. Amint feljebb mentünk már csak fenyőfák között haladtunk.

Jevgenyij Jurijejics erős tempót diktált. Néhány embere, akiket magával hozott, részben elöl, részben hátul haladt. A hátulsók feladata volt vigyázni, ne hogy valaki lemaradjon. Erre szükség is volt.

A mi kis alakulatunk többségén az egyhén emelkedő hegyoldalon is mérhetetlen fáradság vett erőt. Lihegve, zihálva vonszoltuk magunkat felfelé.

Amikor aztán még meredekebb rész következett, többen leroskadtak a fáradságtól, de „a sereghajtók” kérelték őket, menjenek tovább, már nem sok van hátra.

Mikor láttam, hogy nagyon nehezzé vált a felfelé menetelés, kértem Jevgenyij Jurijejicsot, tartsunk pihenőt, mire ő mosolyogva állította meg a menetet és megjegyezte: „két-három hét múlva ti sem fogjátok megérezni a »dimbedombot.« De most sietnünk kell, még sötétedés előtt fel kell érkezünk a táborba.”

Végre teljesen kimerülten megérkeztünk a 1785 m magas csúcs közelében lévő tisztszóra.

Már egészen besötétedett. Jevgenyij Jurijejics intézkedett, hogy csoportunk kapjon enni, inni és kijelölte számunkra a szálláshelyeket.

A hold és a csillagok világa volt a lámpásunk. Engem a parancsnokhoz kísért.

— Nyikoláj Petrovics — nyújtotta a kezét és megölelt.

— Na hogy érzed magad Andrej Mihájloviics? — kérdezte és még hozzátette: — Mi újság otthon?

Amikor átadtam az üzenetet, hátizsákomból elővettem a leveleket.

— Ezt majd később — mondta — és átadta segédtisztjének, aki egy üveget adott parancsnokának és a körül ülő többi tisztnek pohárkákat osztott szét.

— Előbb koccintsunk a sikeres megérkezésekre és a további győzelmes harcainkra! Nyikoláj Petrovics töltött nekem, magának, aztán továbbadta az üveget és a többiek is töltögettek. Azután egy gerezd fokhagymát nyomott a kezembe.

A hold sarlója „C” betűt mutatott, ami az oroszoknak mutatta, hogy öregedik a hold. A sztárij szó kezdőbetűje alapján. Az éjszaka a magas hegycsúcs közelében még hidegebbnek tűnt. Dideregtem és nagyon fáradtnak éreztem magam a számomra is szokatlan hegyi menetelés után. Örültem a tüzés italnak, amit poharamban tartottam.

Koccintottunk, felhajtottuk a „szamogont” — a falusiaktól szerzett vodkát — és mindenki rágcálni kezdte a fokhagymát. Én is úgy tettem és meglepődve tapasztaltam, milyen jólesett a vodka után.

Emlékeztem, gyerekkoromban a vöröshagymát is utáltam, a fokhagymára pedig rá se tudtam nézni. Ha a felnőttek hagymaevésre kényszerítettek, gyűjtögettem a számban, mint a hörcsög az élelmet, és alkalmas pillanatban kirohantam, hogy kiköpjem a hányingert okozó hagymát. Csodálkoztam magamon, milyen gyorsan változik az ízlésem.

Csak később tudtam meg, hogy milyen nagy jelentősége volt a vitamindús fokhagyma fogyasztásának. Nyikoláj Petrovics csapatában sokan voltak, akik

már 2—3 éve tevékenykedtek az alakulatokban és a hiányos táplálkozás súlyos egészségügyi megpróbáltatásnak tette ki szervezetüket. Hullottak a fogaik, a fokhagyma egyik eszköze volt az ilyen és más betegségek megelőzésének.

— Most már biztosan fáradt vagy — mondta rövid beszélgetés után Nyikoláj Petrovics és megkérte Jevgenyij Jurievicsot:

— Kísérd Andrej Mihajlovicsot a kettesbe.

A parancsnoki sátor mellé mentünk és alighogy ledültem, mély álomba merültem.

Másnap korán reggel ébredtünk. A tábor már talpon volt. Nyikoláj Petrovics a parancsnokokkal beszélgetett ami bizonyára utasításokkal végződött, mert hol egyik, hol másik parancsnok tisztelgett, fordult és ment a dolga után.

Én vártam és nézelődtem. A tábor egy tisztás körüli erdőben helyezkedett el, magas növésű és sűrű erdő szélén. Kevés sátort lehetett látni. Az emberek többsége gallyakból, fűből készített magának fekvőhelyet. Már csak két tiszt maradt a parancsnok közelében, mikor meglátott engem.

— No hogyan aludtál, kipihented-e a fáradalmakat? — kérdezte és bemutatót a mellette álló tiszteknek.

Anatolij Dimitrijevic Belov — mutatott a Jevgenyij Jurievics mellett álló magas, szőke, kissé kövérkés tisztre. Kezet szorítottunk, én is megmondtam a nevem.

— Úgy gondoltuk, hogy Belov kapitánnyal indulnátok a feladatra. Neki már nagy tapasztalata van a fasiszták elleni harcban. A veled jött harcosokhoz még kiválógtok 60—80 tapasztalt, harcedzett, erősen felfegyverzett embert.

Néhány napot készülődtünk, ellenőriztettük a fegyvereket, közben én megismerkedtem az új emberekkel. Anatolij Dimitrijevic pedig a velem érkezettekkel.

Sura Miscserkova meggyógyult, így ő is jöhetett velünk. Anatolij Dimitrijevic még két rádióost hozott magával Jását és Ványát.

Felsorakozott az egységünk, elbúcsúztunk Nyikoláj Petrovicstól, Jevgenyij Jurievicsától és a többi, alighogy megismert és megkedvelt bajtárstól.

Elindultunk a csúcs közeléből és hosszú, elnyújtott, egyesével-kettesével menetelő oszlopban vonultunk előbb lefelé, a szomszédos hegyek között fekvő falu felé. Szép, napsütéses délután volt. Alig meneteltünk egy-másfél órát, sűrű fekete felhők jelentek meg az égen, mintha besötétedett volna. Villámlott, menydörgött és nagy cseppekben kezdett eszegetni az eső. Kisvártatva záporra fokozódott. Mi csak meneteltünk. Kellemetlen volt az erős eső, vert bennünket minden oldalról.

Már láttuk a falu házait, templomának tornyát, de bizony az még messze volt, csak a magasból tűnt közelinek, vagy talán csak vágyaink szerint akartunk minél hamarabb fedél alá kerülni és a vágy növeli a reményt?

Lassanként teljesen átáztunk és már a testünkön éreztük a vizet. Ettől kezdve a lassan nedvesedő ruha kellemetlenségét is alig éreztük. Olyan egyenletesen esett az eső, mintha sohasem akarná abbahagyni. A víz már a testünkön is csordogált a ruha alatt.

— Ez már az özönvíz kezdete — szolt a mellettem lépkedő Králka.

— Inkább nézz szét hátul, nem marad-e le valaki — szoltam neki válaszként, bár tudtam, hogy a menet élén a tempót diktálók és a sereghajtók között meg volt szervezve az állandó kapcsolat, hogy tudják, mikor lehet gyorsítani, mikor kell lassítani. Most hegyről lefelé haladtunk így mindenki könnyebben bírta, csak itt-ott csúszós lett az út.

Anatolij Dimitrijevic időnként odajött hozzám és kérdezte, hogy bírom? Aztán mosolyogva tette hozzá, hogy ez csak esővíz. Ez még csak kibírható, de ha a golyók vagy a szlánkok repülnek . . .

— A csapatod nagyszerű legényekből áll, panasz nélkül menetelnek ebben a pocskék időben, jó harcosok lesznek!

Beesteledett, mire leérkeztünk Nasicsnej falu határába. A falutól nem nagy

távolságra az erdőben megálltunk. Anatolij Dimitrijevic kért: jelöljek ki az újak közül két harcost, akik három másikkal a régebbiek közül együtt mennek be szétnézni, mi a helyzet a faluban?

Alig egy óra telt el, jöttek vissza a felderítésből és magukkal hoztak egy falusi embert.

— Két héttel ezelőtt voltak itt német fasiszták, összeszedtek marhát, disznót, tyúkot, gabonát és elvonultak. Utasításként hagyták, hogy egy hónap múlva mi mindent kell előkészítenünk, amikor újra jönnek — mondta a falusi.

Bevonultunk a faluba, megállt az eső. Voronovot jelöltük ki szállásmesternek. Már megszokta ezt a munkáját, gyorsan előhívta a sztárosztát, a falu bíróját, és vele együtt jelölte ki a házakat, kiket hová, melyik családhoz költöztethet be. A szakaszparancsnokok saját szakaszukkal mentek.

Anatolij Dimitrijevicnek és nekem egy házban szervezett szállást. A rádiós-lányok és a két rádiósfíú, a mellettünk levő házba kerültek.

Tüzet rakattunk a háziakkal, levetkőztünk és szárítani kezdtük ruházatunkat.

A falu bírója jött be hozzánk ijedt képpel. — A németek legyilkolnak bennünket, ha megtudják, hogy maguk itt voltak!

— Ne féljen öreg! — szólt rá Anatolij Dimitrijevic.

— Inkább nézzen utána, legyen elég kenyér, hús, krumpli a házakban, ahol a mieink vannak, ne csak azokat terheljük, akiknél szállást kapunk. Háború van, tegye azt, amit mondtam, a németekkel meg majd mi számolunk!

Másnap felfrissülve, száraz ruhában folytattuk útunkat. Újabb menetelés kezdődött, de most megint felfelé mentünk, vagy három napig, főként éjszaka, mivel a nappalokat pihenőkre, alvásra és a falvak lakosaival való kapcsolattartásra használtuk ki. A többség pihent, aludt.

Már ezekben a napokban is megmutatkozott, milyen bölcsen volt összeválogatva csapatunk. Mindig akadt valaki közöttünk, akinek ismerőse, távoli rokona élt a faluban, aminek közelében áthaladtunk.

Ezen a vidéken különösen jó szolgálatot tett Péter Petriga és Jan Bobrják, akik bementek az útunkba eső falvakba és mindig valamelyik volt barátjukkal, ismerősükkel tértek vissza. Azok elmesélték az utóbbi hetek, hónapok eseményeit, a közelükben elhaladt vonatokat, teherautókat, tankokat. Csodálkoztunk, hogy a falusiak milyen jól megjegyezték az elvonult katonai alakulatok harci eszközeinek feliratait és megközelítő mennyiségüket.

Egy-két napnál nem maradtunk hosszabb ideig egy helyen. Mentünk, meneltünk egyik hegyről a másikra, egyik falu közeléből a másikhoz. Ugyanis a fasiszta német seregek is lassan vonultak vissza a Vörös Hadsereg nyomása alatt, a mi hátunk mögött...

Egy alkalommal Petriga ment be a soron következő faluba, Plasztunyak kíséretében. Alig két óra múlva két falubeli ismerősükkel tértek vissza. Iván, az egyik 40 év körüli parasztember, magas piros arcú férfi volt. Nagy örömmel fogadták érkezésünket.

— Nálunk jártak azelőtt németek, de már hetek óta nem voltak itt, pedig előírták, mit kell összegyűjtenünk, mire legközelebb jönnek — mondta.

Elbeszélgettünk Ivánnal és társával, aztán visszamentek a faluba.

Másnap arra lettünk figyelmesek, hogy Iván vezetésével a falubeliek, szépen felöltözve, dúsan megrakott szekereken hozzák a sok finom enni-innivalót. Meglepettünk a látogatáson, mi is örültünk, de aggodásunkat is kifejeztük, hogy ez talán még könnyelműség és korai. Iván és társai erősködtek, legyünk nyugodtak, az egész körzet már az ő uralmuk alatt van és a németek nem jönnek ide vissza. Nagy mulatságot csaptak, harmonikán játszottak és táncoltak. A mi fiaink is boldogok voltak, a helybeli lányok pedig már a visszatért, elfelejtett örömmel szórakoztak.

Anatolij Dimitrijeviccsel megbeszéltük, hogy röviden be kell fejezni a mulatozást. Figyelmeztettük Ivánt, legyenek óvatosak, mert a németek, a szlovák fasisztákkal együttműködve, még uralják az ország nagy részét, és ha a Vörös

Hadsereg közel van is, még nem verte ki őket az országból, még sok kárt tehetnek.

Elbúcsúztunk Ivánéktól és a falusiaktól, akik már azt hitték, hogy eljött a felszabadulásuk. A mi megjelenésünkkel azt remélték, hogy vége a szenvedéseiknek és a német—szlovák fasiszták garázdálkodásainak, rablásainak. Folytatnunk kellett utunkat és az út során elérkeztünk egy vasútvonalhoz, amely kettészelte az erdőt és amelyen át kellett haladnunk a következő hegycsúcs felé.

A vasútvonalat német katonaság őrizte, gépfegyverekkel és cirkáló őrséggel — ezt jelentették az előreküldött felderítőink.

Rövid megbeszélést tartottunk a szakaszparancsnokokkal és a térképet tanulmányozva elhatároztuk, át kell kelniünk a vasúton, de előbb ártalmatlanná kell tennünk a gépfegyverállásokat és a cirkáló járőröket.

Alighogy kimondtuk a határozatokat, Voronov szakaszparancsnok jelentkezett.

— Parancsnok elvtárs, engedje meg, hogy én legyek megtisztelve az egyik gépfegyver ártalmatlanná tételével!

Még be sem fejezte jelentkezését, máris Petuhov szólalt meg, aki mindig versengett Voronovval a haditettek végrehajtásának elsőbbségében.

— Hogyan fogjátok végrehajtani? — kérdezte Anatolij Dimitrijevic a két bátor fiút, akik már azelőtt is élen jártak a legkomolyabb és legveszedelmesebb vállalkozásokban.

— Egészen közel lopózkodom, kúszom az álláshoz és a kézigránátköteget bedobom a gépfegyverfészekbe — mondta Petuhov.

— Ahogy már megszoktuk — tette hozzá Voronov.

— Rendszerben van! — mondta Anatolij Dimitrijevic.

— Pontosan 3 óraker mindenki a vasút közelében lesz, felfövök egy fehér rakétát, az lesz az átkelés helye. A rakéta megjelenésekor az előkészített gránátokat célba kell dobni. Ugyanakkor két golyószóró — Háber Viktor és Ács Pista — célba veszik a cirkáló járőröket és így biztosítjuk az egész alakulat gyors átkelését.

— Ha maradnak olyanok, akik nem tudtak átkelni reggel 4 óra 30 perckor — a közeli erdő felé mutatott —, ott gyülekeznek, további utasításért.

— Akik átjutottak, ugyancsak 4 óra 30 perckor a vasúton túli erdőben találkoznak a piros rakéta jelzésének közelében. Mindenkinek igyekeznie kell, mert onnan azonnal tovább kell haladnunk!

Az ég tiszta volt, a csillagok ragyogtak, a hold világított. Mindenki figyelmesen, éberetn várta az átkelés idejét. A két rádiós lány, Zsana és Sura, halkán beszélgetni kezdett. Anatolij Dimitrijevic rájuk szólt:

— „Abszolút naja tyisina”! — teljes csendet! Mint máskor, a veszélyes helyeken tilos volt a legkisebb zaj is. A lányok azonnal elhallgattak.

Körbejártam a csendben pihenő, várakozó fiúkat. Világító számlapú órára néztem, már 2 óra is elmúlt. Megegyezés szerint parancsot adtam az előbbre kúszásra. Kettő óra 45 perckor egészen közel kerültünk a vasútvonalhoz. Már hallottuk a cirkáló járőrök csizmája alatt a kő csikorgását. Aztán a másik irányból is jött a cirkáló őrség. Beszélgettek, cigarettára gyújtottak.

Az órámon 3 órát láttam. Ebben a pillanatban hallatszott a pisztoly dördülése, a magasban megjelent a megbeszélt rakétajelzés.

A gránátok robbanása és a golyószórók elhallgatása után rohanva vágunk át a síneken.

Alig néhány perc telt el és a vasúton túli erdő részben a szakaszparancsnokok jelentkeztek a megjelölt helyen. Mindenki rendszerben átkelt.

Még túl kellett jutnunk az országúton is, ami mellett már szélesebb erdősáv húzódtott, de még 10 kilométert is meg kellett tennünk, amíg ismét a biztonságos nyújtó erdőbe érhattünk a virradat előtt.

Az úton átkeléshez ismét biztosítani kellett az esetleges, arra haladó katonai járművek elleni védekezést. Ismét Voronov és Petuhov jelentkeztek, de Anatolij

Dimitrijevic a másik két szakasz golyószórósaiból jelölt ki egyet-egyet a jobb- és baloldali védelem biztosítására, míg az alakulat behatol az erdő sűrűjébe.

Ideje is volt a sietségnek, mert a távolból az úton fénypontok jelezték gépjárművek közeledtét. Megbújtunk az erdőben, figyeltünk. Harcokcsik vonultak az országúton, amik ellen bizony kevés sikerrel vehettük volna fel a harcot golyószóróinkkal. Bármilyen kiválóak voltak is azok, más célra szolgáltak.

A harcokcsik elvonulása után folytattuk utunkat a mind sűrűbb és biztonságosabbá váló erdő belseje felé, hegynek felfelé.

Már virradni kezdett mire megérkeztünk a hegy erdővel sűrűn borított területére. A csúcs közelében, egy tisztás szélén, de még a fák között helyezkedtünk el, nehogy egy repülőgép esetleg felfedezze ottlétünket.

Pihenés következett a megerőltető, izgalmakkal teli átkelések után. Közben a szakácsok, Szepessy József vezetésével, hozzákezdtek az étel készítéséhez.

Iván információja szerint új táborunktól alig 10 km távolságra szlovák katonaság táborozott.

Tanácskoztunk, hogyan lehetne kapcsolatot teremteni a katonai alakulat parancsnokával. Eszembe jutott a beszélgetés a kiképzés kezdetén, ki hová való? Legar és Mócza ezen a vidéken szolgáltak. Hívtuk a két fiút, elbeszélgettünk velük. Kiderült, hogy jól ismerik a környéket. Háber Viktor vezetésével, akit a felderítő részleg parancsnokává igyekeztünk felkészíteni, beküldtük a fiúkat a faluba azzal a feladattal, hogy igyekezzenek érintkezésbe lépni az alakulattal. Ha ez lehetséges, hívjanak meg hozzánk egy-két tisztet.

Másik három bajtársunkat Suhajda vezetésével élelmiszer beszerzésre küldtük a faluba, köztük volt Cina Feri és Ács Pista is.

Az élelmiszerbeszerzők dél körül már visszajöttek, de Háberékről egész estig semmi hírünk nem volt.

Késő este volt már, amikor jelentette az őrség, hogy jönnek és szlovák tiszt is van velük.

Beérkeztek a táborba — amit tulajdonképpen csak ágakból hevenyészett fészkek jelentettek az erdőben.

Háber jelentette:

— A parancsot teljesítettük, meghívtam beszélgetésre Sammo Tibor kapitány urat, aki készséggel és örömmel vállalkozott, hogy táborunkba látogasson.

Elbeszélgettünk a kapitánnyal. Tájékoztattott alakulatáról és a környéken elhelyezett más szlovák csapatokról, amelyeknek fő feladata a szlovák—lengyel és szlovák—magyar határ védelme volt. Ő, mint a zászlóalj parancsnoka, nem régen érkezett vissza a frontról és most ide osztották be. Elmondta még, hogy kevés német alakulat állomásozik itt, ez a határterület nekik most nem fontos, beljebb, a főútvonalon mozognak és változó helyőrségeket tartanak a városokban, községekben, főleg idősebb katonákból.

— A szlovák hadsereg, igaz, hogy fasiszta kormányzás alatt van, de az orosz hadsereggel szemben nem fog ellenállni — tette hozzá a kapitány. — A szlovák tisztek többsége szimpatizál az oroszokkal és várják az orosz hadsereg bevonulását.

Mi is tájékoztattuk Sammo Tibor kapitányt, hogy hol tart a Vörös Hadsereg és van remény arra, hogy rövidesen ideérnek a csapatok.

Megegyeztünk, hogy amíg itt állomásozunk, rendszeresen fogunk találkozni. Mikor a kapitányt visszakísértük az erdő széléig, Legar elmesélte, hogy a faluban ismerősöket talált — volt katonatársának a szüleit —, akik tudták, hogy Vavracsknál lakik a faluban a zászlóaljparancsnok.

— Vavracsk a falu kovácsa volt, szép házban lakott. Elmentünk hozzá és ő készséggel bemutatott vendégének — mondta Legár.

— Azért is jöttünk olyan későn, mert a tisztnek csak sötétedés után volt táncos a mi társaságunkban elindulni. A tiszt így is egyedül ment az erdőig és csak az erdőben csatlakoztunk hozzá.

Nagyon megörültünk a kapcsolatnak és vártuk, milyen fejleménye lesz ezen összeköttetésnek?

Másnap a megbeszélt időben és helyen megjelent Sammo kapitány, magával hozott egy másik, alacsonyabb termetű, feketehajú, sötét bőrű tisztet, szintén kapitányi rendfokozat volt a zubbonyán. A nyakában — mintha nyakkendő lenne — az ismert vaskereszt, amit Hitlerék csak komoly érdemekért adományoztak.

Mikor az őrség hozzánk vezette őket, bemutatkozás után a kapitány azonnal a vaskeresztre mutatott.

— Azzal ne törődjenek, ennek birtokában még többet tehetek a mi közös ügyünkért

— Elmondhatom önöknek — folytatta —, hogy a mi katonáink — tisztjeink többsége együttérez az oroszokkal. Ha ideérkeznek, mi ellenállás nélkül átálunk és készek vagyunk harcolni a németek ellen, noha megfenyegették, hogy terrorintézkedésekkel az átállók, „árulók” családtagjait is kiirtják.

Közölte még, hogy ő Čatloš miniszter hadseregpárcsnok vezérkarához tartozik és jelenleg a közelben állomásozó hadosztály törzsében van.

— Örülök, hogy végre találkozhattam az orosz hadsereg képviselőjével. Bár mire szükségük van, mi kérésüket készek vagyunk teljesíteni. Ezt a felső párcsnokainktól kapott titkos felhatalmazás alapján közlöm!

Azután kérésünkre felsorolta a Szlovákiában állomásozó német csapatok elhelyezését és raktárainak helyét. Ezek nem voltak jelentős erők, és viszonylag nem voltak nagyok a helyőrségek sem.

Ekkor megszólalt az eddig hallgató Sammo Tibor kapitány.

— A falu bírása szól nekem, hogy önök élelmet gyűjtöttek be a falu lakosságától. Holnaptól kezdve mi ellátjuk önöket, mondják meg, miből, mennyit, és hová szállítsuk?

Mi örültünk a szlovák katonák ilyen barátságos magatartásának, megköszöntük segítőkészségüket és meghatározott mennyiségű élelmet kértünk, amit pontosan le is szállítottak.

A szlovák kapitányok azt gondolták, hogy hosszabb ideig itt fogunk állomásozni.

Táviratban tájékoztattuk Központunkat a kapcsolatról. A Központ fokozott óvatosságra intett bennünket: A jól felfegyverzett német hadsereg a közelben van. A Kárpátokhoz közel érkezett Vörös Hadsereg előnyomulását, ostromát akarják megállítani.

A szlovák hadsereg a fasiszta németek szolgálatában tevékenykedik. Az utóbbi időben azonban a németek megbízhatatlanságuk, a Vörös Hadseregbe való tömeges átállásuk, „dezertálásuk” miatt visszarendelték őket a frontról.

A mi feladatunk további területekre terjedt ki. Nem maradhattunk sokáig egy helyen. A német csapatok közelségét kerestük és legközelebb, amikor feljött táborunkba Sammo kapitány, már éppen készülöben voltunk. Megmondtuk neki, milyen útvonalon kívánunk elvonulni. Ő készséggel vállalkozott elkísérésünkre.

Megindultunk a kialakult, megszokott, szakaszonkénti, módon; egyesével-kettesével vonultunk, ahogy az út, vagy a hegyi ösvény megengedte. Cipeltük terhünket, a fegyverzetet és a málhát.

Lassan mentünk a magas hegyormok árnyas fáiban. Szívtuk az erdő kellemes, frissítő illatát, fejünk felett zizegették lombjukat az őszi fák.

A szlovák—lengyel határ vonalán haladtunk. A régi magyar határ kövei még itt-ott helyükön voltak, sőt egy-egy I. világháborús bunker is ott éktelenkedett.

Ismét esni kezdett az eső. A hegyi ösvényen, amin haladtunk, az eső hatására erősen átázott a talaj. Puhává, latyakossá vált, mélyen belemásztunk a sárba. Aztán áttértünk olyan utakra, ahol már szekér is járt. Itt még mélyebb lett a sár, néhol már a csizmába is jutott belőle.

Az eső zuhogott, mintha soha nem akarna megállni, folyt a víz az úton, magával sodorva az ázott földet.

Az első napi menetelésre emlékeztem, akkor csak az eső kellemetlenkedett, a sziklás talaj csak csúszóssá vált, de most a sár még fásasztóbbá, nehezebbé tette menetelésünket.

Sammo kapitány zokszó nélkül jött velünk, egyik csúcstól a másikra, még bátorított is bennünket. Már 3 órája meneteltünk. Megállítottuk a menetet. Elbúcsúztunk a kapitánytól és folytattuk utunkat a következő magaslatig.

Ahogy elfoglaltuk a csúcs közelében táborhelyünket, felderítőket küldünk ki a két hegycsúcs közötti völgybe, a falvakba. A Sammo kapitánytól kapott információ alapján tudtuk, hogy délebbre, 15—20 km-re állomásozik Josef Husár alezredes a csapataival.

Alig két órai távollét után a felderítők visszaérkeztek. Magukkal hoztak egy negyven év körüli németet, aki rémült tekintettel lépkedett Mócza és Ács között.

A német elmondta, hogy a faluban alig vannak. Jelenleg csak azért van harminc emberük, mert a faluban lévő lóápolóból — a régi uradalmi lovászat istállóiban helyezték el — a kigyógyított lovakat a harcoló alakulatokhoz viszik.

Különben, a négy szlovák csendőrön kívül, egy német állatorvos, meg kilenc német segítőtje tartózkodik a faluban. Fegyverzetük csak puskákból, meg golyószórókból áll.

Elmondta még azt is, hol állomásoznak, melyik házakban laknak.

Gyorsan felszedelőzködtünk és a hídhöz mentünk, hogy még az őrsváltás előtt áthaladhassunk a falun.

Petuhov megmutatta a híd mellett, a bokorban fekvő másik német őrt akit először tettek ártalmatlanná, mire a másik német, akit felhoztak „nyelvnek”, mikor közrefogták, eldobta fegyverét és szó nélkül felemelete a kezét.

Bementünk a faluba és a német által megjelölt házban tényleg ott volt a százados állatorvos, a többiben a német katonák.

Először a szlovák csendőröket leptük meg — a németekkel együtt a híd védelmét látták el. Mikor észrevettek, kilöttek az ablakon, de Legár, Ács és Cina golyószóróival azonnal elhallgattatták őket.

A lövöldözésre a többi házban lakó németek is próbáltak ellenállni de álmukból felriadva nem tudták, milyen erőkkkel állnak szemben. Egyik-másik ingben-gatyában, a kertek alján kísérelte meg a menekülést, de a falut körülvéő őrünk egyenként tették ártalmatlanná őket.

A „nyelv” csak részben mondott igazat. Tényleg volt a faluban lóápoló részleg, de a németek több, mint 60-an lehettek.

Az egészséges lovakat felmálháztuk a raktárakban található tartalék élelmiszerral, ruházattal, fegyverekkel, lőszerekkel és azonnal tovább indultunk a kijelölt, 1540 m-es csúcs felé.

Szokásunkhoz híven a faluból egy parasztot vittünk magunkkal, aki jól ismerte a hegyi ösvényeket, megmutatta nekünk a legrövidebb, és viszonylag jól járható utat a csúcsig.

Falusi vezetőnk sovány arcán látszott, hogy életét a hegyek között töltötte. A hegyi levegő, a fák lombjai között is besugárzó nap barnára festette arcát.

A falusi velünk maradt, míg azon a hegyen állomásoztunk, aztán a szomszéd faluba vonultunk be. Németek ott nem voltak.

Rövid pihenő után a bennünket eddig kísérő parasztot visszaengedtük falujába, de amikor estefelé tovább indultunk, megparancsoltuk, hogy az éjszakát még ott töltsse. Mi pedig a másik faluból egy másik parasztot vettünk magunk mellé, aki a térkép és iránytű mellett biztos segítséget nyújtott a hegyi menetelésünkben.

Augusztus közepén erősödött a kapcsolatunk a szlovák városi, falusi lakos-

sággal. Mind gyakrabban jártak fel hozzánk, táborunkba a civilek, de sűrűsödött a katonák látogatása is. A szlovák lakosság mozgolódása erősödött.

A közelünkben állomásozó katonai alakulatok parancsnokai közül is többen feljártak a táborunkba.

Ebben az időben ismét összetalálkoztunk Nyikoláj Petrovics Prokopjuk ezredes csapatával, amely a nagyobb létszámú csapatok közé tartozott és több más alakulattal együtt nagy területen helyezkedtünk el a hegyekben.

A szlovák katonai parancsnokok közölték velünk, hogy katonáik között erősödik a hangulat, hogy egyesülni akarnak az orosz csapatokkal — sokan azt gondolták, a hegyekben állomásozó, a német helyőrségeket gyakran támadó és olykor megsemmisítő alakulatok már a Vörös Hadsereg csapatai. Terjedtek is legendákba illő hírek, melyeknek egy része való volt.

Közölték velünk a szlovák tisztek, hogy katonáikat már nehezen tudják viszsztatartani ettől a lépéstől.

Besztercebánya és környéke már a szlovák lakosok felszabadított területévé változott.

Egyik nap arra lettünk figyelmesek — az őrségben lévők jelentették — hogy kiküldött felderítőink kíséretében nagy létszámú szlovák katonaság vonul fel könnyű és nehéz fegyverzetével együtt a hegyekbe, táborunk felé.

Anatolij Dimitrijevic jóváhagyásával eljűk mentem. Az egyik ismerős őrnagy és százados jött velem szemben — ők már többször is jártak nálunk, a táborunkban. Közölték velem, hogy a szlovák katonaságot nem lehetett tovább a laktanyákban tartani, nem akarnak a németekkel együttműködni, mert eddig is csak alantas szerepeket kaptak, gyakran megalázták őket, „oroszbarátnak” tartják a szlovák hadsereget, megbizhatatlanoknak tekintik őket,

— Ami az oroszbarátságukat illeti, az igaz is — mondták mosolyogva.

Megállítottuk a hegyekbe vonuló csapatokat. Néhány szlovák tiszt kíséretében felmentünk a táborunkba.

Nyikoláj Petroviccsal, Anatolij Dimitrijeviccsel megtanácskoztuk, mi tévők legyűnk?

Több zászlóaljnyi egység, teljes felszereléssel, a környéket még uraló német hadsereg közepén, megfelelő utánpótlás, hátország nélkül a hegyekben reguláris hadsereggént nem működhet. Ez csak a partizán harcmód, taktika és stratégia ismeretében lehetséges.

Azonnal értesítettük Központunkat a kialakult helyzetről.

A Központ tájékozottabb volt. A más területeken működő alakulatok információi is rendelkezésükre álltak. A CSKP és Szlovák KP vezetői Moszkvában tárgyaltak a kialakult helyzetről. Ők ott a Központban tudták azt is, amiről mi csak felületesen, a mi szűkebb területünkre terjedően tájékozódhattunk.

A Szlovák Nemzeti felkelés már javában folyt és a felszabadított területek ellen a német fasiszta hadsereg nagy erőket vetett be, nehogy a román példa megismétlődjön.

A Szlovák Kommunista Párt és más demokratikus pártok vezetésével komoly szervezkedés folyt a szlovák hadsereg néhány vezetőjének bekapcsolásával. A fasiszta szlovák kormány, és a legfelsőbb hadseregvezetők népellenes, áruló politikája folytán azonban a németek segítségével leverték a hetekig ellenálló hősies szlovák nemzeti felkelést.

Központunk utasítására megbeszélést tartottunk a táborunkba érkezett szlovák csapatok tisztjeivel.

Tájékoztattuk őket, hogy a Vörös Hadsereg a közelben van, ám hogy milyen irányban folytatja támadását, és mikor jut erre a területre, még nem ismeretes.

— Mint önök is tudják — magyarázta Nyikoláj Petrovics a helyzetet —, nem nagy távolságban tőlünk, mondhatnám itt a közelben, erős német alakulatok várják a szovjet csapatok támadásait. A németek készülődnek azok megállítására és visszaverésére.

Ha önök így, egy nagy alakulatban maradnak együtt, az esetleges német támadást — amely itt még komoly túlerőt képes kialakítani — nem tudják fel-tartóztatni és csak a saját pusztulásukat idéznék elő.

Központunk utasítására javasoltuk a szlovák tiszteknek: őszintén tájékoztat-sák katonáikat a valóságos és lehetséges helyzetről. További javaslatunk lényege a következő volt: önkéntes jelentkezés alapján alakítsanak kisebb egysé-geket, amelyek mozgékonyak, ütőképesek és váratlan támadásokkal gyengít-sék, üldözzék, pusztítsák a szlovák falvakat kiraboló és terror alatt tartó német fasisztákat, és a velük egy húron pendülő szlovák fasiszta Hlinka-gárdistákat. Ezzel tehetik a legtöbbet a Vörös Hadseregért és a saját hazájuk felszabadítá-sáért, ami már nincs messze.

Tanácskozássra gyűltek össze a szlovák tiszték. Rövid megbeszélés után közöl-ték velünk elhatározásukat: **maradnak és tanácsaink szerint járnak el.**

Ezután Nyikoláj Petrovics felhívta a figyelmüket arra, hogy nagyon nehéz fel-adatra vállalkoznak. Tartsák be az önkéntes jelentkezés elvét. Csak az marad-jon, aki jól meggondolta és vállalja az ezzel járó megpróbáltatásokat.

A tiszték jelentős része ezek után úgy döntött, hogy visszamegy helyőrsé-gebe. A tiszthelyettesek közül is visszatértek néhányan.

— Jól van — mondtuk —, de fegyverzetét mindenki itthagya a szlovák kato-nák számára.

Szomorúan vonultak el, hátra sem néztek a falu felé ballagók és bizonyára jól hallották ottmaradt társaik gúnyolódó kiáltásait.

Még két napig állomásoztunk a hegycsúc közelében. Közben a velünk ma-radt kisebb számú szlovák tiszttel és a nagyobb számú tiszthelyetessel a legény-ségből 150—200 főnyi alakulatokat állítottunk össze. Kioktattuk őket — ameny-nyire a rövid idő megengedte — a partizán harci taktika szabályaira.

Ezek a megalakult szlovák partizánalakulatok egy ideig a közelünkben ma-radtak, és amikor már tapasztalatot szereztek, külön-külön vonultak az álta-lunk javasolt irányba és önállóan tevékenykedtek.

A mi alakulatainkba is több szlovák katona állt be, csatlakoztak az addig is velünk harcoló szlovák fiúkhoz.

Alig vonultunk tovább a nevezetes hegy környékéről, a szomszéd hegycsú-csok közelében elhelyezkedve észleltük, hogy alig néhány órája elhagyott he-lyünket, a hegycsúcs környékének erdőségeit erős bombázás és tüzérségi tűz alá vették a németek.

Órákig tartott a féktelen robbanásokkal kísért támadás, de szerencsénkre — és Nyikoláj Petrovics időben hozott, bölcs döntésének köszönhetően — mi már biztonságban szemléltük a dühödt, de haszontalan, ártalmatlan támadást, ami csak az erdőségben okozott kárt.

Az újonnan megalakult szlovák partizánalakulatok is megelégedéssel figyel-ték, és örömmel állapították meg, milyen veszélybe kerültek volna, ha megfelelő felderítés, tájékozódás nélkül maradunk ugyanazon a helyen, vagy területen. Ők is boldogan figyelték a németek esztelen támadásait, akik az erdő mélyébe behatolni akkor sem merészeltek; már megtanulták, hogy csak óriási vesztesé-geket szenvedhetnek, anélkül, hogy a legkisebb eredményt is elérnék. Csak légi és tüzérségi támadásokkal próbálkoztak, legtöbbször eredmény nélkül.

Míndezek ellenére, mikor a helyi újságokat néhány nap múlva felhozták hoz-zánk, nevetve olvasták és nekünk is lefordították új szlovák barátaink, hogy a németek dicsekedve kérkedtek az újságban, nagy hangon hirdették: kifüstöltük, megsemmisítettük a veszedelmes bandákat a hegyekből . . .

Ilyen híreket előző és későbbi útjaink során is gyakran tapasztaltuk. Leg-gyakrabban akkor támadták meg az általunk előzőleg tényleg elfoglalt hegy-ségek részeit, amikor mi már néhány csúccsal arrébb figyelhettük a dühös, el-keseredett támadásokat.

Arról azonban az újságokban nem írtak, hogy a helyőrségükbe visszatérő szlovák tiszteket, tiszthelyetteseket letartóztatták és marhavagonokba zsúfolva, fogolyként hurcolták Németországba.

Augusztus közepe felé járt az idő. A forró nappali meleg még az erdőben is érezte hatását, bár árnyas helyek mindig akadtak pihenésre.

Az éjszakákat leggyakrabban meneteléssel töltöttük, helyet változtattunk, ekkor hegynék felfelé sem volt olyan kellemetlen, mint a forró nappalokon.

Hegyről lefelé nehezebb volt az éjszakai menetelés, különösen lovakkal. A lovak a meredek lejtőn nehezen haladtak lefelé, csak cikk-cakkban vezetve volt számukra kényelmes. Annál jobban bírták a meredeken a felfelé járást, kapaszkodást. A katonák közül többen felfelé menet a ló farkába kapaszkodtak, úgy húzták magukat.

Ebben az időben jól vettük a rádióval a híreket és rendszeres beszámolókat tartottunk a Vörös Hadsereg által végrehajtott hadműveletekről, a felszabadított városokról, területekről.

A környező falvak, városok lakossága is értesült a Vörös Hadsereg sikereiről, Románia lépéséről stb. Ezek a hírek tovább növelték a szlovák lakosok közötti, amúgy is meglévő népszerűségünket és még nagyobb lelkesedéssel támogattak bennünket.

A szlovák nép túlnyomó többsége bennünket segített és várta a felszabadító szovjet csapatokat. Azonban voltak a szlovákok között, ha nem is nagy számban, Hlinka-gárdisták, akik kegyetlen terrort alkalmaztak; a németek szövetségében álltak, a fasiszta Tiso-kormányval együtt hűséges támaszai voltak a német fasisztáknak és azokkal szorosán együttműködtek.

Szlovákia területén is éltek német ajkú csehszlovák állampolgárok — a néhány évszázaddal ezelőtt ide telepített németek leszármazottai. Gyakran már alig, vagy egyáltalán nem is tudtak németül, vagy még az egy-két évszázad előtti dialektusok valamelyikén beszéltek.

A fasiszta németek háborús sikerei az első években azzal a reménnyel kecsegtették ezeket az őshonos nép közé telepített, már-már teljesen beolvadt-asszimilálódott németeket, hogy ők nagynémet „hazafiak”, amit az árja elméletet terjesztő fasiszták is tápláltak és ún. „volksdeutsch” — volksbundista — csapatokat is szerveztek a férfiak egy részéből.

Október közepén felderítőink jelentették, hogy az erdőben, tőlünk nem messze gyakorlatozik egy századnyi csoport, civil ruhában, fegyverekkel felszerelve és német vezényszavakra végzik gyakorlataikat.

Leküldtünk egy szakaszt Voronov vezetésével, nézzék meg, mifélek ezek a fegyveres civilek?

Mire szakaszunk a civil század közelébe ért, úgy látszott, már befejezték gyakorlatukat és katonás rendben, kemény lépésben meneteltek falu felé vezető úton. Hangosan, harsányan énekelték a fasiszta indulókat.

Szakaszparancsnokunk, Voronov, gyorsan a menetelő civil fegyveresek elé és mögé vezényelt néhány golyószórózt. Megparancsolta nekik, hogy adjanak le néhány sorozatot a menetelő csapat feje felett, előlről, is hátulról is.

A lövések hallatára a csapat megállt, figyelni kezdtek. Ekkor előlépett Voronov, egyedül, és felszólította őket: körül vannak véve, rakják le a fegyvereket.

Mikor ez megtörtént, vezényelt nekik: húsz lépést előre! Teljesítették a parancsot.

Négy „szervező” szakaszparancsnok volt közöttük azokat külön állították közben előjött szakaszunk emberei. A többieknek megmondta Voronov:

— Most menjetek haza falutokba! Megsemmisíthettünk volna valamennyiteket, de mivel egyszerű paraszt- és munkásembereknek látszotok, most kegyelmet kaptok tőlünk. Még egyszer ne fogjatok fegyvert a nép ellen, mert akkor könyörületre nem számíthattok!

A négy szakaszparancsnok közül az egyik tényleg németországi német volt. A vallatásnál elmondta, hogy a partizánok elleni harcra kívánták felhasználni a szlovákul jól beszélő és helyi ismeretekkel rendelkező német származású lakosokat.

A négy parancsnokot az összeszedett fegyverekkel együtt bekísértük a táborunkba, ahol részletesen tájékoztattuk bennünket a volksbundista mozgalomról. A németek győzelme esetén a „Nagynémet birodalomban” fontos szerepet szántak ezeknek az évszázadok óta ide — Közép-Európába — telepített német származásúaknak. „Trójai falovaknak” tekintették és akarták felhasználni őket.

Olykor előfordult, hogy kifogyott az élelmünk, és a német csapatok bekerítési hadműveletei miatt nem mehettünk a közeli falvakba élelmiszerbeszerzésre.

Az erdő közelében — ahol éppen állomásoztunk — megerősített német szakaszok cirkáltak, a szomszédos falvakban pedig nagyobb gépesített egységek tartózkodtak. A szakaszok olykor vérebeteket is vezettek magukkal, amelyeket felhasználtak a partizánok elleni harcaikban.

Általában a hegyi falvak lakosai még békeidőben is sokkal nehezebben éltek, mint a völgyekben, a viszonylag jobb földdel rendelkezők . . .

A Spisska Magura hegyekben, Ostuna falu közelébe érve, előre küldtem két emberemet, hogy vizsgálják meg a települést. Vannak-e ott németek, vagy szlovák katonák és főleg Hlinka-gárdisták?

Ebben az időben, szeptember hónapban, már erős repülő és tüzérségi támadásokkal kísért „tisztogató” hadműveleteket végeztek a németek.

A Szlovák Nemzeti Felkelés még tartott. A hozzánk folyamatosan érkező — a túlerővel rendelkező németek által szétvert — szlovák katonák nem adták meg magukat, hanem az erdős hegyekben menedéket keresve újabb felszabadító harcokra készültek. A szlovákok tájékoztattak bennünket a németek hollétéről, és feltételezhető erejükéről. Ezért is fokozott figyelmet kellett fordítanunk a falvakban a felderítésre.

Míg Voronov és társa felvette a falubeliekkel a kapcsolatot, mi a hegy sűrű erdőjének a szélén várakoztunk. Lovaink kissé beljebb, kipányvázva legeltek.

Voronov már második napja volt távol. és csak egyszer küldött jelentést, lovasfutárral.

— Még nem jönnek a németek, de kitartunk — üzente. — A szomszéd faluban, Jávorinában már jártak. Mi itt akarjuk őket nagy „tisztelettel” fogadni. Díszsortúzzal várjuk őket, ahogyan magas vendégekhez illik.

Harmadnap érkeztek a németek, hat teherautóval jöttek, és külön egy kocsin szakasznyi, felfegyverzett katona.

Voronov gépfegyverét pontosan úgy telepítette hogy a falu bejárata előtt 2—300 méterrel már sehová ne lehessen kitérniük az esetleges menekülni szándékozó németeknek.

Egészen közel engedte a lassan haladó kocsikat, és mikor már alig 50—100 méterre megközelítették az állást csak akkor vezényelt halkan: Tűz!!

A teherautók megálltak, az első kocsi kerekeit kipukkasztották a golyók.

A németek döbenten néztek körül. A második sorozatnál néhányan leugrálták a teherautókról. A felállított golyószórósok és a géppuska tüze leterítette a menekülni szándékozókat. Látszott, hogy a még életben maradtak pánikba estek. Többen fegyverüket eldobva, feltartott kézzel álltak egy helyben.

Voronov előre küldött három golyószóróst. Ács Pista intett nekik és magyarul kiáltott rájuk: lefelé a kocsikról, és a halálfélelemtől megrettent németeket sorba parancsolta.

Összeszedték a fegyvereket és ami értéknek számíthatott a hegyi harcban, aztán sorban felgyújtották a teherautókat, melyek füstölve, magas lánggal égtek.

Tíz német maradt életben, a többi a kocsik közelében szanaszét feküdt.

A felsorakoztatott németeket golyószórós harcosok fogták közre és a fegyvereket, kiürítve, magukkal a németekkel cipeltették a hegyekbe, táborunkba. Nagy örömmel fogadtuk a táborban a Voronov-szakaszt és a magukkal hozott foglyokat. Anatolij Dimitrijevic maga kezdett beszélgetni egy kiválasztott, értelmesebbnek tűnő némettel — az egység parancsnoka volt.

A kihallgatás simán folyt. A németek különösebb nógatas nélkül készségesen válaszoltak kérdéseinkre.

Anatolij Dimitrijevic kérdezgetett és a német szakasparancsnok pontosan sorolta fel addigi állomáshelyeik listáját, alakulataik számát, parancsnokaik nevét. Legutóbb a Dirle Wagner ezred Lengyelországból Szlovákiába vezénylésével kerültek ide, az „áruló” szlovák katonák lázadásának leverésére — úgy mondta, mint a leckét betanult gyerek. Mellettük volt a Horst Wessel SS hadosztály és még egy páncélos hadosztály.

Elmondta még a német, hogy Szlovákiában most Höffle SS tábornok a vezénylő főparancsnok. Alárendelték neki a Magyarországból és Lengyelországból ide vezényelt csapatokat is.

Most tisztogató akciók folynak. A falvakat kell átfésülniük és a bujkáló szlovák katonákat összeszedni, a partizánokat pedig megsemmisíteni.

Azután felsorolta alakulataik számát, parancsnokaikat és jelenlegi elhelyezési körleteiket.

Mi a kapott híreket azonnal továbbítottuk a Központnak.

Egy alkalommal, amikor élelmiszerünk ismét fogytán volt, 16 főből álló csoportot állítottunk össze, akiknek feladatául adtuk a közeli falu és környéke felderítését, továbbá lehetőleg élelem beszerzését.

Lindák falu környékét nézték meg először felderítőink, aztán bementek a faluba. A feladatot megfordítva hajtották végre, először az élelmet gyűjtötték össze. Szlovák Hlinka-gárdisták voltak a faluban, akik a partizánok megérkezésekor gyorsan elmenekültek, támadni nem merészeltek. A falu bírása azonban, aki ún. volksdeutsch volt, telefonon azonnal értesítette a szomszéd faluban a Szlovák Nemzeti Felkelés leverésére érkezett német zászlóaljparancsnokságát.

A németek gépesített alakulatai rövid időn belül megérkeztek, és körülvették a falut.

Egy falubeli fiú beszélt el később, aki egy a harcokon kívüli ház tetejéről nézte végig a csatát: a partizánok úgy helyezkedtek el, hogy sokáig harcban maradhassanak. Viszonylag jól védett helyről vették fel a harcot a német túlerővel szemben. Nem tehetek mást, be voltak kerítve.

Két nagy mulasztást követtek el: nem ellenőrizték a falu telefonját és nem biztosították az elvonulási lehetőséget, pedig ezek a partizán taktika fontos alaptörvényei.

A faluban lefolyt harc után a németek nem mertek feljönni a hegyekbe, mivel jól tudták, hogy csak a sík terepen, falvakban képesek túlerejüket összpontosítani és egységes fegyverzetükkel — túlerővel — győzedelmeskedni.

A németek felálltak a falu két végén — mesélte a fiú —, előbb aknavetőikkel lőtték a falut; mint máshol is, az elrettentést, a megfélemlítést alkalmazták. Nagy pusztítást okoztak a falu házaiban és a lakosokban.

Kimenekülni nem lehetett. Háberék ugyan megkísérelték a kitörést, ami a németeknek is sok áldozatba került, de végül is körbekerítették a falut, gépfegyverekkel ellenőrizték a kijáratokat, szétlőtték a védőállásokat, könnyű tankjaik végigjárták a falu utcáit, pusztítottak, romboltak.

Késő estig tartott a harc, sötétedés után a németek visszavonultak a szomszédos megerősített faluba, magára hagyva a félig elpusztított, sok helyen nagy lánggal égő falut.

A németek nem ismerték a hegyekben levő partizánereket és tapasztalatból tudták, hogy a partizánok éjszaka biztosan ellentámadásba mennek.

Mi a hegyekben figyeltük a harc kimenetelét, megkíséreltünk a faluban rekedt bajtársaink segítségére menni, hogy elterelő harccal elvonjuk a németek figyelmét és lehetőséget biztosítsunk a menekülésre a bekerítésből, de amikor kiküldött felderítő csoportunk tájékoztatásából megismertük a felvonult németek erejét, az aknavetőket, tankokat, a falut körülvevő gépfegyverállásokat, szomorúan kellett beismernünk, hogy kis létszámú alakulatunk teljes pusztulását jelentette volna a nyílt harcba bocsájtkozás.

Ketten maradtak élve 16 emberünk közül, Háber Viktor is az elesettek között volt.

Éjszaka tényleg újabb csoportot küldtünk ki a csata felderítésére. A falu házai még órákig égtek, sok volt a holttest, civilek és német katonák. A mi bajtársaink némelyikét csak a ruházatáról lehetett felismerni, mert az aknavető és tanklővedékek szétrombolták őket.

Bánatosan, nagy szomorúsággal hagytuk el e helyet, ahol egész tevékenységünk kezdete — ejtőernyős bevetésünk — óta legnagyobb veszteségünket szenvedtük el.

A falu lakosai elsősegélyben részesítették sebesültjeinket, visszahoztuk őket a faluból. Halottainkat eltemettük; Szlovákia felszabaduása után dízsírhelyre kerültek és mindig ott van síremlékükön a hála és megemlékezés koszorúja...

Október vége felé már hideg idők jártak a Kárpátokban. A csehszlovák— lengyel határon átkelve Corostyn—Korostienka terület felé vettük utunkat. Ismét — már nem is tudtuk hányadszor — a Dunajec folyón kellett átkelnünk, amely némely szakaszán már befagyott és elég erős jég képződött rajta.

A kialakult szokásunkhoz híven itt is egy falusi parasztot vettünk magunk mellé kísérőnek, aki jól ismerte az átkelési helyeket.

November eleje volt, amikor parancsot kaptunk, hogy északi irányba folytassuk utunkat: Zakopane, Sary Sącz, Nowy Sącz városok irányába. Ez már ismét lengyel terület volt, mint bevetésünk kezdetén.

Radzejovka közelében, egy 1265 méteres csúcsonál pihenőre tértünk. Másnap reggel, amikor ki akartunk menni sátrunkból, meglepődve észleltük, hogy óriási tömegű hó vett körül. A sátor kijáratát eltorlaszolva harminc-negyven centiméternyi esett az éjjel; csendben, észrevétlenül lepatt meg bennünket. Az eső kopogtatta volna sátrunkat, de a hó hangtalanul takart be.

Megkezdődött a téli hadjárat. Hóval köszöntött minket az októberi forradalom közelgő évfordulója.

Közelünkben állomásoztak a „Csapajev” partizáncsapat alakulatai, Szavélj Lesnyikovszkij vezetésével, akit röviden „Leonyid” parancsnoknak neveztek. Ők is utasítást kaptak a Központtól, hogy vegyék fel velünk a kapcsolatot és a további intézkedésig működjünk együtt.

A „Csapajev” alakulat tőlünk néhány kilométerre egy nagyobb turistaházban helyezkedett el. Több kisebb-nagyobb faépület is volt egymás közelében.

Felderítő csoportjaink gyakran járták a környező falvakat és a városok közelébe is le-lelátogattak. Mindig értékes hírekkel tértek vissza, amiket azonnal továbbítottunk a Központnak. Olykor foglyokat, „nyelvet” hoztak magukkal.

Lengyel földön gyakran találkoztunk lengyel partizánokkal. Ezen alakulatok egy része az „Armija Krajovához” tartozott, mely a Londonban székelő emigráns lengyel kormány irányítása alatt állt. Más lengyel alakulatok is működtek a hegyekben, amelyek a „Armija Ludowa” (Népi Hadsereg) nevet viselték.

Jó harci barátságban éltünk a lengyel alakulatokkal, néha közösen támadtuk a német helyőrségeket.

Egyik nap felderítőink olyan hírekkel jöttek vissza, hogy a Vörös Hadsereg már felszabadította az általunk ellenőrzött területeket. Anatolij Dimitrijevic maga mellé vett két harcost és személyesen kívánta ellenőrizni az örömteljes hír valóságát.

Eltelt egy nap, aztán a második, Anatolij Dimitrijevic kis részlegével nem

tért vissza táborunkba, ami már egy Stary Sącz és Nowy Sącz közötti helységben volt, a Dunajec folyó közelében.

Negyedik nap egy szovjet tiszt kíséretében jöttek vissza. A tiszt kérdéseket tett fel, kik vagyunk mi? Mikor igazoltuk magunkat és Anatolij Dimitrijevic tájékoztatóját megerősítettük, hogy már negyedik éve a területablók csapatainak háta mögött folytatunk harci tevékenységet, örömmel mutatkozott be: Jakov Andrejevics Lebegyev őrnagy volt, XII. hadtest munkatársa. Bizalmatlansága feloldódott, megölelte Anatolij Dimitrijevicset, aztán engem, sorban kezet fogott a körünkben levő parancsnokokkal és elbeszélgettünk.

Katonás rendbe fejlődött csapatunk dalolva vonult be Nowy Sączba, ahol egy szép házban kaptunk kényelmes elhelyezést.

Allományunkat is a közeli házakban helyezték el.

Ettől kezdve ellátásunkról a Vörös Hadsereg városparancsnoka gondoskodott.

1945 január utolsó napjai is elérkeztek, a pusztító háború — a németek folyamatos visszavonulásából érezhető és tudott volt — a végéhez közeledett. A Vörös Hadsereg kemény és sok áldozatot követelő harcokban űzte nyugat felé a még elkeseredetten védekező, menekülő, a feladni kényszerült területeken mind nagyobb pusztítást maguk mögött hagyó megszállókat.

Parancsot kaptam a Nowy Sącz-ban állomásozó katonai parancsnok közvetítésével — mi már beszüntettük Moszkvával való rádiókapcsolatunkat — a Központunktól, hogy a lehető legrövidebb időn belül jelentkezzem Zakopánében, az ott állomásozó parancsnokságon.

Február elején közölték velem, hogy a 4. hadsereg állományába tartozom és a Központi volt parancsnokságom utasítása szerint Debrecenben kell jelentkeznem a már ott működő Szövetséges Ellenőrző Bizottságnál, Vorosilov marsall törzsében.

Nagyon megörültem, hogy közel tízévi — Románia, Belgium, Franciaország, Spanyolország, Szovjetunió — távollét után ismét visszatérhetek szülőföldemre, Magyarországra.

Visszamentem Nowy Sącz városába, ahol bajtársaim is készülődtek bevonulni a parancs szerinti csapatukhoz.

Elbúcsúztam bajtársaimtól, akikkel hónapokon át sok veszélyben éltünk, harcoltunk a fasiszták ellen.

Ács, Cina és Szepessy csak néhány nappal később indulhatott, nekem azonnal mennem kellett.

Előbb teherautón utaztam. Papírjaim minden közlekedési eszközre érvényesek voltak. Csak mutatnom kellett a papírokat a szovjet teherautókon utazó tiszteknek és készséggel felvettek, vittek, amíg útirányomban haladtak.

Aztán a rendszertelenül járó vonatra szálltam fel. Egy Poprád és Késmárk közötti kis faluból származott Kalach. Mikor elindultam, megkért, ha arra megyek, üzenjek szüleinek, megvan, él és rövidesen hazajön.

Éppen a falujánál állt meg a vonatunk. Beüzentem Kalach szüleinek. Mikor a vonat indulni készült, a vonat felé sietett egy öregnek tűnő bácsi — Kalach apja volt. A lassan gördülő vonatról csak kiabálva mondhattam neki: él a fia, Borisz, egészséges, rövidesen hazajön.

Örömtől könnyes szemét törülgette a jó hír hallatára, másik kezével meg intgetett felém búcsúzóul.

Sárospataknál értem el a magyar határt egy tehervagonban...